

цьому відзначимо, що немає необхідності забороняти передачу відповідних коштів в довірче управління КУА, за умови, що витрати на довірче управління повинні здійснюватися за рахунок самого фонду. Як вбачається, саме такі зміни у чинному законодавстві є необхідними та такими, що сприятимуть удосконаленню правового регулювання недержавного пенсійного забезпечення в Україні.

2.5. Концептуальні основи регулювання туристичної галузі в умовах COVID-19

У сучасному світі туризм відноситься до однієї з найбільш пріоритетних галузей економіки та регіонального розвитку. Це зумовлено тим, що саме туризм потенційно може забезпечити значний внесок в економіку країни у вигляді нових робочих місць, збільшення надходжень від зовнішньоекономічної діяльності, сприяє зниженню імпорту та інтенсифікує використання місцевих сировинних ресурсів. Завдяки розвитку туристичної галузі можливо забезпечити розвиток інших сфер економіки, насамперед транспорт та зв'язок.

COVID-19 та глобальний карантин змінив життя всього світу та завдав нищівного удару по бізнесу та економіці. Найбільш постраждалою галуззю, безперечно, можна вважати туристичну. За оцінками Bloomberg, світова туристична індустрія в 2020 році втратить \$ 1,7 трлн. Туристична галузь по всьому світу та в Україні фактично повністю зупинилася. В першу чергу це пов'язано з закриттям кордонів, припиненням пасажирських перевезень, зупиненням робо-

ти готелів, екскурсійних бюро, гідів та ресторанів. Скасування турів та відмова туристів від подорожей, призвело до того, що багато суб'єктів туристичної діяльності несуть збитки, а деякі знаходяться на межі банкрутства¹. Але світовий досвід свідчить про те, що індустрію туризму можна розвивати і в період економічних криз, що має важливе значення для України в сучасних умовах. Особливої актуальності набуває забезпечення розвитку туристичної галузі як фактору стимулювання соціально-економічного розвитку регіонів, залучення прямих та опосередкованих інвестицій з вітчизняних та закордонних джерел.

Необхідно відмітити, що потенційні туристичні можливості регіонів України безмежні, проте туристична галузь в цілому вже протягом тривалого часу відчуває на собі вплив таких негативних чинників, як: 1) відсутність державної політики у сфері туризму, стратегії і програми розвитку туризму та курортів; 2) багаторазова трансформація центрального органу виконавчої влади у сфері туризму; 3) бездіяльність Координаційної ради з питань туристичної діяльності, створеної при Кабінеті Міністрів України; 4) невиконання глави 16 «Туризм» Плану заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, на 2014–2017 роки²; 5) нехтування міжнародним досвідом розвитку

¹ Семенова М., Гунаре М. Напрямки вдосконалення господарсько-правового регулювання діяльності туроператорів в зв'язку з COVID-19. *Право та інновації*. 2020. № 2 (30). С. 39.

² Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії

туризму; 6) територіальні втрати та воєнні дії на території України; 7) нестабільність у політичному та економічному житті. Крім того, пандемія COVID-19, введення карантинних обмежень у березні 2020 року та низки інших заходів протидії коронавірусної інфекції COVID-19 суттєво вплинули на внутрішній туризм та, відповідно, розвиток регіонів¹.

Все це зумовлює необхідність розроблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо розвитку туристичної галузі в напрямку стимулювання розвитку територій. Концептуально процес підвищення рівня ефективності функціонування туристичної галузі можна висловити в ідеї розробки сукупності обґрунтувань комплексних механізмів, які дозволять реалізувати стійке управління туристичною галуззю в окремих регіонах. Велике значення в цьому напрямку має активна політика держави щодо підтримки та розбудови туристичної сфери, розвитку туристичної інфраструктури, створення умов для підвищення привабливості регіонів для іноземних і, насамперед, внутрішніх туристів, підвищення якості туристичних послуг, забезпечення їх комплексності та конкурентоспроможності.

Необхідність впливу державних органів на розвиток регіонального туризму зазначається у багатьох міжнародних документах. Зокрема, у Гаазькій декларації з туризму, яка була прийнята на Міжпарламентській конференції UNWTO у 1989 році, прямо визначається, що туризм має плануватися дер-

і їхніми державами-членами, з іншої сторони : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.

¹ Семенова М., Гунаре М. Правове визначення туристичної дестинації з урахуванням міжнародного законодавства та національного законодавства країни ЄС. *Право та інновації*. 2020. № 4 (28). С. 34.

жавою на конкретній і послідовній основі та стати частиною комплексного плану розвитку будь-якої країни разом з іншими пріоритетними секторами, такими як промисловість, сільське господарство, охорона здоров'я, соціальне забезпечення, освіта. Наведене свідчить про необхідність проведення різноманітних заходів для того, щоб: а) створити надійну інфраструктуру і основні об'єкти; б) створити навчальні заклади для задоволення потреб туристичної індустрії в персоналі на різних рівнях; в) туризм становив частину комплексного плану розвитку країни поряд з іншими пріоритетними секторами, сільським господарством, промисловістю, охороною здоров'я, соціальним забезпеченням, освітою і т. д.; г) розвиток внутрішнього туризму стимулювався б так само, як і розвиток міжнародного туризму. Міцна база внутрішнього туризму була б великою перевагою при розвитку міжнародного туризму в країні; д) при плануванні внутрішнього туризму розробляти підхід на територіальній основі з урахуванням загального плану розвитку для формування збалансованого і комплексного зростання на благо суспільства; е) завжди ретельно враховувати загальну здатність природної, фізичної та культурного доквілля, місць призначення до прийому туристів (пропускну здатність)¹. При цьому реалізація вказаних заходів може відбуватися за допомогою різних форм двостороннього і багатостороннього технічного співробітництва.

У ст. 6 Закону України «Про туризм» (далі – ЗУ «Про туризм»)² закріплено, що туризм є одним з пріоритетних на-

¹ Гаазька декларація Міжпарламентської конференції з туризму. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_904.

² Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>

прямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності. У абз. 8 «Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року»¹ прямо вказано, що єдиний шлях розв'язання системних проблем у сфері туризму та курортів – це стратегічно орієнтована державна політика, основним завданням якої є визначення туризму одним з основних пріоритетів держави, впровадження економіко-правових механізмів успішного ведення туристичного бізнесу, інвестиційних механізмів розвитку туристичної інфраструктури, інформаційно-маркетингових заходів з формування туристичного іміджу України.

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом: 1) визначення і реалізації основних напрямів державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму; 2) визначення порядку класифікації та оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та охорони; 3) спрямування бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туризму; 4) визначення основ безпеки туризму; 5) нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян); 6) ліцензування в галузі туризму, стандартизації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичного супроводу; 7) встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу; 8) організації і здійснення державного контролю за

¹ Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 16.03.2017 № 168-р. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#n9>.

дотриманням законодавства в галузі туризму; 9) визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму; 10) участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму (ст. 6).¹ Вказаний перелік не є вичерпним та державне регулювання в галузі туризму може здійснюватися іншими способами, визначеними законом.

Щодо державного регулювання туристичної галузі, в науковій літературі зустрічаються різні підходи до визначення поняття «державне регулювання в галузі туризму». Приміром, Є. В. Козловський² визначає державне регулювання в галузі туризму як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на туристичну галузь, діяльність суб'єктів господарювання. Ю. В. Алексеєва визначає державне регулювання туристичної галузі як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристичної галузі, створення ними умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми державного регулювання: адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо.³ На думку І. В. Валентюк, державне регулювання туристичної сфери становить собою сукупність методів дер-

¹ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

² Ящищак О. Р. Державне регулювання ринку фінансових послуг в Україні: організаційно-правовий аспект : дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. С. 56.

³ Алексеєва Ю. В. Державне регулювання розвитку туристичної галузі України в контексті досвіду Франції : автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл. Одеса, 2005. С. 13.

жавного управління, які передбачають систему заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, що здійснюються державними органами у сфері туризму з метою стабілізації та пристосування вітчизняного туризму до постійних суспільних змін¹. Іншу позицію обстоює О. Г. Давидова, вона вказує, що під державним регулюванням туристичної діяльності розуміється система дій та заходів держави щодо вибору і застосування сукупності інструментів, за допомогою яких здійснюється прямий або опосередкований вплив на об'єкти і суб'єктів туристичної діяльності та створюється сприятливе середовище для розвитку цього виду діяльності². На підставі аналізу наведених міркувань зазначимо, що державне регулювання туристичної діяльності становить собою цілісну систему різноманітних засобів та інструментів впливу держави через спеціально створені органи на відносини між учасниками ринку туристичних послуг.

Основними цілями державного регулювання в галузі туризму визначено:

1) забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, відновлення і зміцнення здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав; 2) безпека туризму, захист прав та законних інтересів туристів, інших суб'єктів туристичної діяльності та їх об'єднань, прав та законних інтересів власників або користувачів земельних діля-

¹ Валентюк І. В. Організаційно-економічні механізми державного регулювання туристичної сфери України : дис. ... канд. наук з держ. упр. Київ, 2005. С. 181.

² Давидова О. Г. Державне регулювання розвитку туристичної діяльності в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук. Полтава, 2013. С. 4.

нок, будівель та споруд; 3) збереження цілісності туристичних ресурсів України, їх раціональне використання, охорона культурної спадщини та довкілля, врахування державних і громадських інтересів при плануванні та забудові територій; 4) створення сприятливих умов для розвитку індустрії туризму, підтримка пріоритетних напрямів туристичної діяльності¹.

Серед концептуальних завдань державного регулювання туристичного бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки виокремлюють: розроблення національної концепції туризму, в якій повинен бути встановлений рівний пріоритет внутрішнього туризму і послуг іноземним туристам; стимулювання активізації пропозиції послуг культурного й історичного туризму; сприяння розвитку туризму, що забезпечує відтворення та охорону природних і культурних ресурсів країни; оптимальне поєднання політичних, економічних, екологічних і соціальних вигод від туризму та розподілу їх усередині суспільства; формуванні на національному рівні необхідних координаційних структур у сфері вивчення ринку; оцінюванні можливостей розміщення, вибору типів і ступеня розвитку визначних об'єктів, послуг і інфраструктури в туристичному секторі; досягненні інвестиційної привабливості туризму та ін.²

І. В. Герман, А. О. Коваленко вважають, що концептуальні завдання державного регулювання туристичного бізнесу також полягають у: наданні переваг на внутрішньому ринку

¹ Про туризм : Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/324/95-%D0%B2%D1%80>.

² Писаревський І. М., Погасій С. О., Поколодна М. М. Організація туризму : підручник / за ред. І. М. Писаревського. Харків : ХНАМГ, 2008. С. 65.

масовим видам туризму для українських громадян, доступних широким прошаркам населення; стимулюванні пропозиції послуг культурного й історичного туризму; сприянні розвитку туризму, що забезпечує відтворення та охорону природних і культурних ресурсів країни; створенні умов для формування адресного туризму соціально незахищених верств населення; створенні можливостей для погодженого розвитку всіх численних елементів сектора туризму; оптимальному поєднанні політичних, економічних, екологічних і соціальних вигод від туризму і розподілу їх усередині суспільства, зводячи при цьому до мінімуму проблеми, пов'язані з туризмом; формуванні на національному рівні необхідних координувальних структур у сфері вивчення ринку; оцінюванні можливостей розміщення, вибору типів і ступеня розвитку визначних об'єктів, послуг і інфраструктури в туристичному секторі; – досягненні інвестиційної привабливості туризму; забезпеченні орієнтирів для постійного контролю за ходом і напрямками розвитку туризму¹.

Показово, що планом пріоритетних дій Уряду на 2020 рік² з метою підвищення інтересу українців до подорожей Україною, збільшення тривалості перебування туристів у подорожі територією України, підвищення рівня обізнаності цільових аудиторій щодо туристичних можливостей

¹ Герман І. В., Коваленко А. О. Державне регулювання туристичної галузі в Україні. *Туристичний та готельно-ресторанний бізнес в Україні: проблеми розвитку та регулювання* : матеріали XI Міжнар. наук.-практ. конф. 19–20 берез. 2020 р., м. Черкаси: у 2-х т. / М-во освіти і науки України, Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси : ЧДТУ, 2020. Т. 2. С. 141.

² Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік : розпорядж. Кабінету Міністрів України від 09.09.2020 № 1133-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetni-a1133r>.

України та споживчих переваг українського національного туристичного продукту передбачена переорієнтація виїзного туристичного потоку на внутрішній ринок, швидке відновлення подорожей Україною; створення і запуск офіційного багатомовного порталу «Відвідай Україну» та низку інших заходів.

Державною стратегією регіонального розвитку на 2021–2027 роки¹ також визначено завдання для створення умов розвитку деяких регіонів, зокрема гірських територій українських Карпат; приморських регіонів Азовського і Чорного морів; української часті Дунайського регіону та визначено завдання за напрямом «Розвиток внутрішнього туризму». Основними серед них є: 1) урегулювання на законодавчому рівні питання функціонування та розвитку нових видів туризму та забезпечення вимог безпеки під час надання туристичних послуг; 2) створення сприятливих умов для залучення інвестицій у розбудову туристичної інфраструктури; 3) сприяння впровадженню моделі комплексного територіального розвитку, управління та маркетингу туристичних дестинацій «Smart Tourist Destination» на регіональному та місцевому рівні; 4) сприяння належному облаштуванню туристичних маршрутів та об'єктів туристичних відвідувань, їх цифровізації, створенню комфортних і безпечних умов для туристів (відпочивальників); 5) забезпечення створення єдиного центру (порталу) безпеки туристів; 6) сприяння інтеграції об'єктів культурної спадщини і територій, на яких вони розміщені, в міжнародні, національні та регіональні

¹ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

культурні і туристичні маршрути. 7) забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення; 8) сприяння популяризації туристичного потенціалу регіонів і територіальних громад у державі та за кордоном; 9) розбудова швидких та доступних мереж до національних природних парків з метою підвищення рівня їх туристичної привабливості; 10) урегулювання на законодавчому рівні питання розвитку екскурсійної діяльності; 11) розроблення та запровадження нової системи категоризації/сертифікації закладів розміщення, в тому числі хостелів. 12) сприяння створенню та забезпеченню функціонування туристичного Інтернет-порталу про туристичні можливості регіонів та територіальних громад України; 13) сприяння формуванню та реалізації конкурентоспроможних комплексних регіональних туристичних продуктів; 14) сприяння формуванню регіональних туристичних брендів та їх просуванню всередині держави та на міжнародній арені, у тому числі з використанням сучасних цифрових та мережових технологій; 15) забезпечення розвитку інфраструктури курортів та рекреаційних територій шляхом удосконалення матеріально-технічної бази з використанням можливостей кластерних моделей, державно-приватного партнерства та соціального замовлення; 16) сприяння удосконаленню інформаційної інфраструктури рекреаційних та туристичних послуг шляхом утворення в регіонах центрів туристичної інформації та популяризації туристичних продуктів.

Але в сучасних умовах необхідно звертати увагу також на такі чинники, як-от: уподобання і поведінка відвідувачів змістилися в бік звичних, передбачуваних і надійних націо-

нальних дестинації недалеко від місця постійного проживання; надання переваг відпочинку на природі, зеленому туризму, а також об'єктам, максимально підготовленими до нових реалій з безпеки. Разом із цим необхідно констатувати, що крім перелічених чинників, в сучасних умовах розвиток регіонального туризму багато в чому залежить від розробки та впровадження інноваційних технологій та інноваційних інструментів розвитку туризму.

Аналіз досліджень українських науковців, наприклад, Г. Л. Знаменського¹, С. В. Глібко², І. В. Подрез-Ряполової³, О. В. Розгон⁴ з питань розвитку національної інноваційної системи та формування інноваційної інфраструктури, зокрема, в галузі туризму дозволяють зробити висновок про те що основна мета регіональної інноваційної політики полягає у створенні на території регіону сприятливого інноваційного середовища для успішного здійснення процесу отримання, накопичення, збагачення наукових знань і ефективного їх

¹ Знаменський Г. Л. Напрями вдосконалення інноваційного законодавства: системний підхід. *Право та інновації*. 2019. № 28. С. 7–14.

² Глібко С. В. Пріоритети та тенденції розвитку інноваційних відносин в Україні. *Регіональні інноваційні ініціативи: завдання та шляхи вирішення* : зб. наук. пр. за матеріалами II круглого столу, 5 черв. 2020 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 21–28.

³ Глібко С. В., Подрез-Ряполова І. В. Формування національної інноваційної системи у сучасних умовах. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : зб. наук. пр. за матеріалами Інтернет-конф. 2019. С. 36–39. URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2019/26.02.19/26.02.19-19-22.pdf>.

⁴ Розгон О. В. Правові аспекти технології віртуальної реальності у сфері музейної справи. *Цифрові трансформації України 2020: виклики та реалії* : зб. наук. пр. НДІ ПЗІР НАПрН України № 1 за матеріалами круглого столу, 18 верес. 2020 р. Харків : НДІ ПЗІР НАПрН України, 2020. С. 147–152.

перетворення в технологію та продукцію, впровадження цих продуктів у важливі галузі економіки та соціальну сферу та в кінцевому результаті забезпечення підвищення конкурентоспроможності економіки регіону загалом¹.

Згідно з положеннями Закону України «Про інноваційну діяльність» інновації – знов створені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, які істотно покращують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери².

З огляду на це, в туризмі інновації можна розглядати як системні заходи, що мають якісну новизну і що приводять до позитивних зрушень, що забезпечують стійке функціонування і розвиток галузі в регіоні. Так, ідея створення і реалізація нових туристських проєктів, може дати поштовх розвитку туризму і тим самим активно сприяти створенню додаткових робочих місць і зростанню доходів населення. Як слідує з суті інновацій, вони викликають технічне і технологічне вдосконалення виробництва, встановлення нових рівнів правління корпоративними компаніями, поліпшення надання послуг населенню, підвищення якості продукції. Отже, інновації є одною з складових економічного розвитку, його інструментом. Інноваційна діяльність в сфері туризму спрямована на створення нового або зміну існуючого продукту, на вдосконалення транспортних, готельних та інших послуг, освоєння

¹ Луцків О. М. Регіональна інноваційна політика: особливості формування та проблеми реалізації. С. 157. URL: [http:// re.gov.ua/re201502/re201502_153_LutskivOM.pdf](http://re.gov.ua/re201502/re201502_153_LutskivOM.pdf).

² Про інноваційну діяльність : Закон України від 04.07.2002 № 40-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>.

нових ринків, впровадження передових інформаційних і телекомунікаційних технологій і сучасних форм організаційно-управлінської діяльності. Інновації та нові інформаційні технології стають визначальними факторами для конкурентоспроможності індустрії туризму та активізації обмінів з іншими секторами економіки, пов'язаних з ними. Саме впровадження інноваційних технологій призводить до економічного зростання, розвитку малого бізнесу, і, відповідно, стимулює розвиток територій.

Дослідження діяльності окремих суб'єктів туристичної галузі свідчать про те, що найчастіше інноваційні технології застосовуються в ресторанному та готельному бізнесі. В сучасних умовах необхідним стає впровадження сучасних інформаційних технологій, які здатні впродовж короткого періоду давати необхідну інформацію, зокрема про транспортні засоби, можливості житлово-готельного фонду, а також в автоматичному режимі здійснювати дії, пов'язані з наданням туристичних послуг.

Необхідно відмітити, що в сучасних умовах зростає кількість осіб, які активно задовольняють свою цікавість історичними і культурними пам'ятками та бажають ознайомитися з музейними культурними цінностями за допомогою мережі інтернет. Тому необхідно погодитися з О. В. Розгон, яка акцентує увагу на тому, що оцифрування музейних культурних цінностей – це один із найбільш перспективних напрямів у сфері впровадження високих технологій та автоматизації для таких цінностей. Цифровізація може забезпечувати кожному громадянину можливість доступу до послуг стосовно отримання культурної інформації та знань, які надаються за допомогою цифрових технологій. Реалізація

цього принципу можлива в разі впровадження віртуальної версії музею. При відвідуванні віртуальної екскурсії користувач (відвідувач) може отримати такі електронні послуги у сфері культури та мистецтва (платні/безоплатні): 1) переглянути віртуальну панораму, потрапляючи у різні зали музею, 2) дослідити експонати музею, які є музейними культурними цінностями, 3) отримати інформацію про музейні культурні цінності тощо.¹

Дослідження також свідчать про те, що розвиток туризму в Україні вимагає пошуку нових інноваційних форм регулювання цієї сфери діяльності, напрямів координації діяльності органів влади, територіальних громад та суб'єктів господарювання. Одним з таких інноваційних інструментів розвитку туризму є створення туристичних кластерів.

Кластерний підхід до розвитку туристичної галузі достатньо успішно реалізовується в багатьох країнах ЄС. Так, у 2007 році у Польщі з метою впровадження сучасних технологій у сфері туризму було засновано кластер туризму та регіонального розвитку «Słońce Regionu» в місті Скаржисько-Кам'яній (Свентокшиське воєводство), він пов'язує підприємства, місцеві органи влади і науково-дослідні центри. В Сувалках (Підляське воєводство) було створено північно-східний інноваційний туристичний кластер „Kryształ Europy” в рамках асоціації якого створено три сектори: Долина здорової їжі, Долина яхт, Долина здорового життя. У 2011 р. з метою підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі в

¹ Розгон О. В. Віртуальна версія музею як засіб впровадження цифрових технологій. *Право та інноваційне суспільство* : електрон. наук. вид. 2019. № 2 (13). С. 20– 26. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/Rozghon13.pdf>.

Естонії був створений кластер оздоровчого туризму *tervise-riik*. До об'єднання увійшли оздоровчі центри, санаторії, спа-курорти, а також туристичні та транспортні підприємства, наукові заклади. Співпраця учасників кластеру спрямована розвиток естонського оздоровчого туризму, як одного з напрямків туризму, підвищення конкурентоспроможності оздоровчого туризму і популярності пропонованих spa-послуг як в Естонії, так і за кордоном.

Завдяки створенню інноваційних туристичних кластерів, які реалізують конкурентний потенціал території, можливо зробити туризм невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку території та сформувати унікальну регіональну ідентичність території. Туристичні кластери можуть формуватися на основі туристичних активів місцевості і складатися із суб'єктів господарської діяльності різних галузей економіки, пов'язаних з обслуговуванням туристів. Реалізація системного підходу до формування відповідного понятійного апарату, створення і підтримки діяльності туристичних кластерів з боку органів державної влади та місцевого самоврядування дозволить забезпечити сталий розвиток внутрішнього туризму і зростання економіки окремих територій¹.

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про те, що для ефективного функціонування туристичної галузі необхідний системний підхід, який буде забезпечувати стимулювання розвитку територій. Зокрема, необхідно:

¹ Семенова М. В. Туристичний кластер як інноваційний інструмент підвищення конкурентоспроможності туристичної галузі. *Сучасні проблеми розвитку права та економіки в інноваційному суспільстві* : матеріали II Інтернет-конф. (м. Харків, 29 листоп. 2019 р.). Харків, 2019. С. 167–172.

1) забезпечити залучення фахівців в галузі права, які мають спеціальні знання щодо правового регулювання туристичної діяльності з метою розробки якісних нормативних актів, стратегій програм, проведення тренінгів та семінарів для суб'єктів туристичної галузі та осіб які бажають започаткувати туристичну справу;

2) визначити пріоритетні галузі туризму, які у економічній сфері можуть сприяти зростанню зайнятості і доходів працюючих громадян, збільшенню надходжень до місцевого бюджету, розвитку малого і середнього бізнесу, поширенню ділової активності у інших галузях (транспорт, зв'язок, будівництво, торгівля, виробництво та ін.);

3) забезпечити системні розробки та впровадження інноваційних технологій;

4) забезпечити впровадження інноваційних інструментів розвитку туризму, зокрема створення туристичних кластерів;

5) удосконалити транспортну інфраструктуру області, зокрема покращити транспортну доступність до туристичних об'єктів для окремих відвідувачів та організованих туристичних груп основними видами транспорту.

2.6. Професійний розвиток персоналу в інноваційному суспільстві

Сьогодні саме якісну вищу освіту та професійне навчання визнає світова спільнота як визначну домінанту в створенні економіками системи цінностей і вмінні швидко адаптуватися в умовах змінюваного середовища для виробничих процесів. Україна посіла 88 позицію зі 189 країн і територій, які